

ТРАДИЦИЈА И МОДА: женска обућа из XIX и с почетка XX века у колекцији Музеја примењене уметности у Београду

Апстракт: Женска обућа из XIX и с почетка XX века чува се у збирци Одсека за текстил и костим Музеја примењене уметности у Београду. Сачувани примерци обуће ношени су у Србији и у региону; они прате процес трансформације одевања грађанске класе на овом простору током XIX века, од традиционалне оријенталне ношње ка европској моди. Међу сачуваним предметима налази се обућа која се носила као део градске ношње (папуче, местве и нануле), као и модна обућа (ципеле и чизме), ношена углавном у свечаним приликама, али и као део свакодневног одевања. Поједини примерци модне обуће носе ознаке европских произвођача, али и познатих београдских модно-галантеријских трговина које су увозиле и продавале луксузне модне предмете.

Кључне речи: Музеј примењене уметности, обућа XIX века, обућа XX века, Србија, ципеле

Женска обућа сачувана у колекцијама Музеја примењене уметности у Београду датира из периода од прве половине XIX века, па до наших дана. Обућа се чува у збиркама два музејска одсека који прикупљају и чувају модне и одевне предмете: Одсека за текстил и костим и Одсека за савремену примењену уметност.¹

Први примерци обуће ушли су у музеј одмах по оснивању, 1951. године, са збирком сликара и графичара Љубе Ивановића. Реч је о традиционалним врстама обуће која се носила као део градске ношње у XIX веку: папучама (кат. бр. 2), мествама (кат. бр. 4 и 5) и нанулама (кат. бр. 8 и 9). Први примерци европске модне обуће придружили су им се 1957. године: чизме за шетњу из 1914–1917. године (кат. бр. 17, сл. 1) и сатенске ципеле за вече направљене око 1927. године (МПУ инв. бр. 1992).

Женска обућа из XIX и с почетка XX века, која се чува у збирци Одсека за текстил и костим, носила се

1. Чизме за шетњу; Аустроугарска, Земун, 1914–1917. Музеј примењене уметности, Београд
1. Walking boots; Austria-Hungary, Zemun, 1914–1917. Museum of Applied Art, Belgrade

углавном у Србији и региону. Сходно томе, она прати процес трансформације одевања грађанске класе на овом простору током XIX века, од традиционалне оријенталне ношње ка европској моди.

Незаобилазан део женске градске ношње у XIX веку биле су папуче које су се носиле као кућна обућа. У колекцији су сачувана два пара папуча типа *терлуци* (*терлуке, телуке, туркулуци*), које су се носиле, пре свега, у Босни и Херцеговини (кат. бр. 2 и 3, сл. 2). Терлуци су се правили од коже и украшавали златовезом, свилом или сомотом, а богатство њиховог украса зависило је од имовинског стања породице жене која их је носила. Правиле су их занатлије *терлукије* (Gegić 2010).

Пар папуча из колекције, направљених од црвене коже (кат. бр. 12), украшених бакарном траком и разнобојним свиленим кићанкама, припада типу женских папуча какве су се крајем XIX и почетком XX века носиле у градским срединама у области Хиџаз (Al-Hejaz) у Саудијској Арабији, где се налазе исламски

* Драгиња Маскарели, историчар уметности, Музеј примењене уметности, Београд

¹ У Одсеку за текстил и костим чувају се предмети одговарајућих намена и материјала настали до 1918. године, док је Одсек за савремену примењену уметност формиран 1966. године и у њему се чувају предмети свих области примењене уметности од 1918. године до текуће продукције.

ходочаснички центри Мека и Медина.² Највероватније су донете на Косово са ходочашћа, као сувенир или поклон, а затим су се чувале у породици кроз неколико генерација.

Крајем XIX и почетком XX века модерни су били везови за папуче, од којих су *обућари* и *папуције* правили обућу за кућу. Везле су их жене у кућној радиности, а могли су се набавити и на цариградским базарима и у европским робним кућама.

У колекцији су сачувана два примерка веза за папуче с почетка XX века: први је највероватније изведен у Пожаревцу, на подлози од жуте, љубичастом вуницом, белим перлицама и металном нити (кат. бр. 14); а други у Сарајеву, разнобојном вуницом на подлози од свиленог сомота (кат. бр. 15).

Карактеристичан тип градске кућне обуће у XIX веку биле су *местве* – дубока обућа од мекане, најчешће жуте или црне коже.³ Носиле су их жене, али и мушкарци, на босу ногу или преко чарапа, а преко њих се по потреби обувала обућа која је ношена ван куће (Шарац-Момчиловић 1996: 50). Правиле су их занатлије *чизмеције*. У колекцији су сачувана два пара местви из XIX века од жуте коже, један набављен у Пријеполу, а други у Пећи (кат. бр. 4 и 5).

Ношење богато украшених дрвених нанула са две потпетице у градским срединама везивало се, пре свега, за обичај одласка у хамам (Beljakšić-Hadžidedić 1985: [20]; O'Keeffe 1997: 360; Bossan 2007: 158–159; Тадић 2008). Правиле су их занатлије *налунције*. Чак шест пари хамамских нанула из XIX века сачуваних у колекцији показују нам богатство и разноврсност техника и мотива коришћених за израду и украшавање ове врсте обуће (кат. бр. 6, 7, 8, 9, 10 и 11). Једноставнији примерци нанула били су део свакодневног одевања сиромашнијих слојева и носили су се у кући и око ње, као и на улици.

Својеврстан спој традиције и моде представља пар женских татарских чизама (кат. бр. 13, сл. 3) с краја XIX и почетка XX века.⁴ Приликом набавке, 1959. године, забележено је да је донет у Србију, односно Југославију, из Русије, после Октобарске револуције. Захваљујући богатој декорацији и колориту, који су постигнути специфичним начином израде – спајањем парчића разнобојне коже, обликованих у виду орнамената – татарске чизме су почетком XX постале века популарне у

3. Татарске чизме; Русија, Казань, крај XIX – почетак XX века. Музеј примењене уметности, Београд
3. Tatar boots; Russia, Kazan, late 19th – early 20th century. Museum of Applied Art, Belgrade

европској, а посебно у француској авангардној моди (Саттарова 2004: 13; AntiqueDress.com 2012).⁵

У последњој деценији XVIII века, у периоду после Француске револуције, у европску моду улазе елегантне, равне женске ципеле. Њихов једноставан дизајн био је део модног покрета који се, под утицајем класичне антике, кретао ка једноставнијем и чистом стилу, удаљавајући се од онога што се сматрало екстравагантним претеривањем претходног периода. Носиле су се у кући, као обућа за свечане прилике или за вече (McDowell 1994: 12–13, 33–34).⁶

Овом типу припада један од најстаријих пари женске модне обуће сачуваних у колекцији (кат. бр. 1, сл. 4). Равне женске ципеле од бордо коже са утиснутим флоралним декоративним мотивима, настале су током

² Папуче овог типа чувају се у збирци Етнографског музеја у Лајдену (инв. бр. 345–12, 1973–101 870–12 и 884–2), где су стизале крајем XIX века као поклони холандских дипломата из конзулата у Џеди (Jeddah, Саудијска Арабија), као и у збирци приватног белгијског музеја *Shoes or no Shoes?* (инв. бр. 1403, 1810 и 1811).

³ За местве од жуте коже користи се и назив *томаке*.

⁴ Најстарији примерци традиционалних татарских чизама потичу из касног XVIII и раног XIX века. Познате су под називима *читик* (читек, *chitek*) и *ичеги* (ичеги, *ichigi*). Тип татарских чизама са потпетицом, којем припада и пар из колекције, почео је да се прави крајем XIX и почетком XX века и био је намењен женама.

⁵ Носталгија за далеким земљама, својствена овом времену, инспирисала је и чувеног модног креатора Пола Поареа (Paul Poiret), чији су стил карактерисале егзотика и јарке боје (Fukai A. et al. 2005: 326–327). Нову, авангардну моду у почетку је прихватио само ужи круг интелектуалне и уметничке елите. Њеном ширењу допринео је и деби трупе Руски балет (*Balletes Russes*) у Паризу 1909. године. Балет је изазвао дивљење својом величанственом егзотиком. У колекцији Музеја Викторије и Алберта у Лондону чува се пар женских татарских чизама са потпетицом (инв. бр. S.655-1983), ношен као део костима половине девојке у представи Руског балета *Кнез Игор*.

⁶ Овај тип ципела носио се све до средине XIX века. Прављене су од лакших материјала, као што су свила или сатен различитих боја, а ређе од коже.

2. Папуче – терлуци; Османско царство / Аустроугарска, Босна или Санџак, XIX век. Музеј примењене уметности, Београд
2. Slippers – terluci; Ottoman Empire / Austria-Hungary, Bosnia or Sandžak, 19th century. Museum of Applied Art, Belgrade

4. Ципеле; Западна или средња Европа, 1830–1840. Музеј примењене уметности, Београд
4. Shoes; Western or Central Europe, 1830–1840. Museum of Applied Art, Belgrade

четврте деценије XIX века.⁷ Приликом њихове израде, нису коришћени различити калупи за леву и десну ногу, што је било уобичајено у то време (Bossan 2007: 63).⁸

Од средине XIX века потпетице се враћају у моду, након готово педесетогодишње превласти равне обуће или обуће са ниском потпетицом. „Луј“ потпетица улази у моду осамдесетих година XIX века и носи се све до 1925. године (O’Keeffe 1997: 83; Victoria and Albert Museum 2012).⁹ Беле ципеле са „Луј“ потпетицом, од сатена или меке коже, украшене везом, биле су модерне крајем XIX и почетком XX века. Носиле су се на венчањима и у другим свечаним приликама.

Овом типу припадају три пара ципела из колекције, направљених од мекане, беле коже и украшених везом перлицама (кат. бр. 18, 19 и 20, сл. 5 и 6), од којих два носе ознаке чувених београдских модно-галантеријских трговина: *Коста Николић* и *Друг* и *Савчић* и *Николић* (Аноним 1909; Адресна књига Београда 1912: II, 49; Стојановић 1914; Прошић-Дворнић 2006: 423–430).¹⁰

У колекцији су сачувана и два пара сатенских ципела са „Луј“ потпетицом: ципеле од црног сатена из 1914. године, бечког произвођача обуће Х. Бауера (H. Bauer)¹¹, чији је деколте украшен металном шналом са

5. Ципеле; Западна или средња Европа, око 1910. Музеј примењене уметности, Београд
5. Shoes; Western or Central Europe, c. 1910. Museum of Applied Art, Belgrade

6. Ципеле; Западна или средња Европа, око 1910. ознака продавца: „Савчић и Николић“, Београд. Музеј примењене уметности, Београд
6. Shoes; Western or Central Europe, c. 1910; mark of the seller: “Savčić i Nikolić”, Belgrade. Museum of Applied Art, Belgrade

⁷ Према сведочењу дародавке, Виде Рогулић из Београда, ципеле су део заоставштине њене рођаке, сликарке Марије Милекић (Славонија, око 1868 – Београд, 1940). Веомо сличан пар ципела сачуван је у колекцији Метрополитен музеја у Њујорку (инв. бр. С.I.38.23.149).

⁸ Коришћење различитих калуца за леву и десну ногу постало је уобичајено тек после 1870. године. Разлика између леве и десне ноге није прављена ни приликом израде традиционалне оријенталне обуће, као што су папуче, местве и нануле.

⁹ „Луј“ потпетица, „структурирана“ и проширена у основи, добила је име по потпетицама носеним на двору Луја XV.

¹⁰ „Коста Николић и Друг“, једна од најстаријих београдских модно-галантеријских трговина, основана је 1878. године и налазила се Улици Кнеза Михаила бр. 18. Модно-галантеријска трговина „Савчић и Николић“ основана је 1909. године и налазила се у Улици Краља Милана бр. 9, а затим у Улици Кнеза Михаила бр. 1 и бр. 3.

¹¹ Радња бечког произвођача обуће и дворског лиферанта Х. Бауера налазила се у Улици Флајшмаркт (Fleischmarkt) бр. 2. У студијској збирци Одсека за текстил и костим сачуван је и каталог обуће овог произвођача из периода од око 1910. до око 1914. године.

7. Ципеле; Аустроугарска, Беч, Х. Бауер (H. Bauer), 1914. Музеј примењене уметности, Београд
7. Shoes; Austria-Hungary, Vienna, H. Bauer, 1914. Museum of Applied Art, Belgrade

штрасом (кат. бр. 21, сл. 7); као и ципеле чувене швајцарске фирме „Бали“ (Bally) направљене од белог сатена у периоду од 1910. до 1925. године¹²; њихов деколте је украшен свиленом розетом (кат. бр. 22). Други пар ципела носи и ознаку београдске модно-галантеријске трговине *Лазаревић и Стојанкић*, која је била један од дистрибутера „Бали“ обуће за Србију (Поповић 2000: 101; Прошић-Дворнић 2006: 424).¹³

Чизме на шнирање и копчање, које данас сматрамо изазовном обућом, улазе у моду у конзервативном викторијанском периоду, замишљене тако да из моралних разлога покрију чланке на женским ногама (McDowell 1994: 13–14, 34, 72–73).¹⁴ Носе се све до Првог светског рата уз различите кројеве дугачких женских хаљина модерне током XIX и почетком XX века. Једна од варијанти овог типа чизама јесу и чизме за шетњу, прављене од коже и најчешће постављане фланелом. Оне у другој половини XIX века постају популарне као обућа за хладно време (O’Keeffe 1997: 295–296, 314, 317). У

колекцији су сачувана два пара кожних чизама за шетњу на шнирање, с краја XIX и из првих деценија XX века, које показују, између осталог, да су се чизме, као тип обуће, стално кретале између модног и функционалног (кат. бр. 16 и 17).

Већи део колекције женске обуће из XIX и с почетка XX века која се чува у Одсеку за текстил и костим Музеја примењене уметности у Београду, приказан је на изложби *Ах, те ципеле!*, одржаној у музеју периоду од 16. маја до 16. новембра 2013. године (Поповић и Маскарели 2013).¹⁵ Поред тога, Музеј примењене уметности учествује као један од 22 партнера у пројекту *Europeana Fashion*. У оквиру овог пројекта, колекција женске обуће из XIX и с почетка XX века биће доступна од марта 2015. године на порталу *Europeana Fashion*, заједно са око 5.500 предмета из фонда музеја и око 700.000 дигитализованих предмета из области моде из фондова водећих приватних и јавних музеја, архива и колекција из дванаест европских земаља.¹⁶

¹² Фирму „Бали“ основао је 1851. године у Шененверду (Schönenwerd, Швајцарска) Карл Франц Бали (Carl Franz Bally, 1821–1899). У његовој кући, такође у Шененверду, отворен је 1941. године Музеј ципела „Бали“, један од најважнијих музеја обуће на свету, са колекцијом која броји више од 10.000 различитих типова обуће од антике до данас. Седиште фирме „Бали“ данас се налази у Каслану (Caslano, Швајцарска).

¹³ Београдска модно-галантеријска трговина „Лазаревић и Стојанкић“, радила је под тим именом од 1906. године у Улици Кнеза Михаила бр. 27.

¹⁴ У Међународном музеју ципела у Роману (Romans-sur-Isère, Француска) сачуван је пар чизама на шнирање из око 1900. године који је припадао чувеној париској куртизани Бел Отеро (La Belle Otero; Shoes 2005: 88–89; Bossan 2007: 181–182).

¹⁵ Ауторке изложбе су Бојана Поповић и Драгиња Маскарели, кустоскиње музеја. На изложби је приказано стотинак пари женске обуће из XIX и XX века која се чува у колекцијама Одсека за текстил и костим и Одсека за савремену примењену уметност.

¹⁶ Више информација о пројекту *Europeana Fashion* доступно је на веб сајту пројекта: www.europeanafashion.eu

КАТАЛОГ

1. Ципеле

Западна или Средња Европа, 1830–1840.

Кожа, свила, кожни ђон; отискивање

Дужина: 27 cm

МПУ инв. бр. 16118

Из заоставштине дародавкине рођаке, сликарке Марије Милекић

Поклон Виде Рогулић

Равна женска кућна обућа од тамноцрвене коже украшена је на предњем делу и пети отиснутим флоралним орнаментом у златној боји. Постава је од тамноцрвене свиле, а ђон је кожни. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу. На постави једне од ципела пришивена је трака са ознаком „14“.

2. Папуче – терлуци

Османско царство, Пријепоље, XIX век

Кожа, платно, свила

Дужина: 24,5 cm

МПУ инв. бр. 5456

Из збирке Љубе Ивановића

Равна женска кућна обућа од црвене коже, карактеристичног облика лађице, украшена је кићанкама од беж свиле на петама и деколтеу. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу.

3. Папуче – терлуци

Османско царство / Аустроугарска, Босна или Сандак, XIX век

Кожа, метална нит, сомот, свила, картон; вез

Дужина: 24 cm

МПУ инв. бр. 23913

Поклон Мирјане Маскарели

Равна женска кућна обућа од црвене коже, карактеристичног облика лађице, украшена је златовезом и апликацијама од љубичастог свиленог сомота, као и кићанкама од љубичасте свиле на петама и деколтеу. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу.

4. Местве

Османско царство, Пријепоље, XIX век

Кожа, памучни гајтан, метална и свиленка нит; вез

Висина: 30 cm, дужина: 22 cm

МПУ инв. бр. 5454

Из збирке Љубе Ивановића

Дубока, равна, кућна обућа од жуте коже на предњем делу је украшена флоралним мотивом у техници златовеза, зеленом свиленом кићанком и тракама у техници златовеза. У горњем делу је опшивена плавим памучним гајтаном. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу.

Литература: Шарац-Момчиловић 1996: 50, 67, репр.

5. Местве

Османско царство, Пећ, XIX век

Кожа, памучни гајтан, метална и свиленка нит; вез

Висина: 30 cm, дужина: 21,5 cm

МПУ инв. бр. 5455

Из збирке Љубе Ивановића

Дубока, равна, кућна обућа од жуте коже на предњем делу је украшена флоралним мотивом у техници златовеза, свиленом кићанком у зеленој, црвеној и љубичастој боји, као и тракама у техници златовеза. У горњем делу је опшивена плавим памучним гајтаном. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу.

6. Нануле, хамамске

Османско царство, Косово, XIX век

Дрво, седеф, метална жица; инкрустација

Висина: 6 cm, дужина: 23 cm

МПУ инв. бр. 1952

Женска дрвена обућа са две потпетице украшена је мотивима стилизованог цвета и шаховског поља, који су изведени инкрустацијом од седефа и металне жице; Недостаје каиш. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 22, 26–27, кат. бр. 3, репр.

7. Нануле, хамамске

Османско царство, XIX век

Дрво, метал, бајц; инкрустација

Висина: 6,5 cm, дужина: 23,5 cm

МПУ инв. бр. 1958

Женска дрвена обућа са две потпетице премазана је црним бајцом и украшена биљном врежом од виновог листа и гроздова која је изведена инкрустацијом од металне жице. Недостаје каиш. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 22, 27, кат. бр. 4, репр.; Стојановић 1980: кат. бр. 377.

8. Нануле, хамамске

Османско царство, Призрен, XIX век
 Дрво, посребрени лим, кожа; искуцавање
 Висина: 7 cm, дужина: 24 cm
 МПУ инв. бр. 2214
 Из збирке Љубе Ивановића

Женска дрвена обућа са две потпетице, обложена је посребреним лимом и украшена трепетљикама. Лим је украшен искуцаним орнаментом у виду преплета и розета у медаљонима. Каиш је кожни, обложен посребреним лимом, који је украшен истим орнаментом. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 24, 27, кат. бр. 5, репр.; Стојановић 1980: кат. бр. 376, репр.

9. Нануле, хамамске

Османско царство, Битољ, крај XIX века
 Дрво, седеф, метална жица; инкрустација
 Висина: 8 cm, дужина: 24 cm
 МПУ инв. бр. 5594
 Из збирке Љубе Ивановића

Женска дрвена обућа са две потпетице украшена је инкрустацијом од седефа и металне жице, као и украсним ексерчићима. Декорацију чине кружне седефне плочице са представама цвета, смештене у оквире од металне жице, као и симетрично распоређени комади седефа различитих геометријских облика. Недостаје каиш. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 24, 27, кат. бр. 6, репр.

10. Нануле, хамамске

Османско царство, Косово, крај XIX века
 Дрво, седеф, метална жица, кожа, сомот, метална нит, шљокице, картон; инкрустација, вез
 Висина: 7 cm, дужина: 23 cm
 МПУ инв. бр. 1924

Женска дрвена обућа са две потпетице украшена је инкрустрираним геометријским орнаментима од седефа и металне жице, углавном троугловима компонованим по дијагонали. Каиш је кожни, пресвучен љубичастим сомотом, који је украшен вегетабилним мотивима изведеним у техници златовеза. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 21, 25–26, кат. бр. 1, репр.; Витковић-Жикић 1994: 139, 143, кат. бр. 64, репр.; Стојановић 1980: кат. бр. 378.

11. Нануле, хамамске

Османско царство, Косово, крај XIX века
 Дрво, седеф, кожа; инкрустација, интарзија, дуборез
 Висина: 7 cm, дужина: 23 cm
 МПУ инв. бр. 1942

Женска дрвена обућа са две потпетице украшена је резбареним геометријским орнаментима и интарзираним медаљонима у облику листова са урезаним стилизованим биљним орнаментима. Ивицама тече низ инкрустрираних ромбова од седефа. Каиш је од смеђе коже. И лева и десна нанула имају исти облик.

Литература: Тадић 2009: 21, 26, кат. бр. 2, репр.; Стојановић 1980: кат. бр. 375.

12. Папуче

Османско царство, Хиџаз, крај XIX века
 Кожа, бакарна трака, свила
 Дужина: 22,5 cm
 МПУ инв. бр. 5515

Равна женска обућа од црвене коже са каишем украшена је ваљаном бакарном жицом и разнобојним свиленим кићанкама. Коришћен је исти крој за леву и десну ногу.

Литература: Стојановић 1980: кат. бр. 381

13. Чизме

Русија, Казањ, крај XIX – почетак XX века
 Кожа, платно, кожни ђон
 Висина: 33 cm, дужина: 24 cm
 МПУ инв. бр. 5458

Женске чизме од разнобојне коже, са ниском потпетицом, постављене су беж платном. Украшене су спајањем разнобојних парчића коже: црвене, плаве, зелене, наранџасте, окер и смеђе. Орнаменти су стилизовани, биљни. У кожни ђон је утиснута нечитка ознака произвођача: „...*Казань*...37“. Према подацима забележеним приликом набавке, 1959. године, чизме су донете из Русије после Октобарске револуције.

14. Вез за папуче

Краљевина Србија, Пожаревац (?), почетак XX века
 Јута, вунене и металне нити, перлице; вез
 Дужина: 29 cm
 МПУ инв. бр. 9838
 Поклон Јелене Константиновић

Вез на јути, љубичастом вуницом, перлицама и металном нити укројен је за горњи део женских папуча. На подлози,

украшеној везом у виду ромбова, извезени су флорални мотиви.

Литература: Витковић-Жикић 1994: 143–144, кат. бр. 67; Стојановић 1980: кат. бр. 384

15. Вез за папуче

Аустроугарска, Сарајево, почетак XX века

Сомот, вуница; вез

45×43 cm

МПУ инв. бр. 22880

Поклон Чедомира и Растка Васића

Вез на беж свиленом сомоту изведен разнобојном вуницом: ружичастом, плавом, зеленом, црвеном, наранџастом, био је намењен за израду пара женских папуча. Флорални мотиви извезени су на тканини правоугаоног облика. Делови нису укројени према намени.

16. Чизме

Аустроугарска, Војводина (?), крај XIX и почетак XX века

Кожа, платно, кожни ђон

Висина: 23 cm, дужина: 27 cm

МПУ инв. бр. 22633

Кратке женске чизме за шетњу на шнирање, од светло сиве коже, са ниском зиданом потпетицом; платнена постава, кожни ђон.

17. Чизме

Аустроугарска, Земун, 1914–1917.

Кожа, платно, метал, кожни ђон

Висина: 22 cm, дужина: 23 cm

МПУ инв. бр. 1993

Кратке женске чизме за шетњу на шнирање, од браон коже, зумбане, имају ниску зидану потпетицу; платнену поставу и кожни ђон.

Литература: Стојановић 1980: кат. бр. 391; Стојановић 1966: 14.

18. Ципеле

Западна или средња Европа, око 1905.

Ознака продавца: „Коста Николић и Друг“, Београд

Кожа, перлице, кожни ђон; вез

Дужина: 27 cm

МПУ инв. бр. 2187

Поклон Олге Стојановић

Свечане женске ципеле од беле коже имају зашиљене врхове и „Луј“ потпетице. На предњем делу украшене су

везом перлицама, а у белу кожну поставу утиснута је ознака продавца „Kosta Nikolits & Co. Belgrad“. Ципеле имају кожни ђон са утиснутом нечитком ознаком произвођача (?).

Литература: Стојановић 1980: кат. бр. 387; Стојановић 1966: 14.

19. Ципеле

Западна или средња Европа, око 1910.

Кожа, перлице, платно, свила, кожни ђон; вез

Дужина: 22 cm

МПУ инв. бр. 22867

Поклон Чедомира и Растка Васића

Свечане женске ципеле од беле коже, зашиљених врхова, са „Луј“ потпетицама, закопчавају се каишићем преко риса. На предњем делу су украшене везом перлицама, а у кожни ђон је утиснут број „5130“. Баба дародаваца, Даница Палигорић, носила је ципеле на венчању са пешадијским мајором Николом Јорговановићем, у Нишу, 11. фебруара 1911. године.

20. Ципеле

Западна или средња Европа, око 1910.

Ознака продавца: „Савчић и Николић“, Београд

Дужина: 25,5 cm

Кожа, сатен, платно, перлице, кожни ђон; вез

МПУ инв. бр. 23928

Свечане женске ципеле од беле коже имају зашиљене врхове и „Луј“ потпетице. Закопчавају се са три каишчића преко риса. Украшене су везом перлицама, са четири каишчића у предњем делу, а на белој свиленој постави отиснута је ознака продавца „Savtchich & Nikolits Belgrade“. Ципеле имају кожни ђон.

21. Ципеле

Аустроугарска, Беч, Х. Бауер (H. Bauer), 1914.

Сатен, кожа, платно, метал, штрас, кожни ђон

Дужина: 27 cm

МПУ инв. бр. 5224

Свечане женске ципеле од црног сатена имају зашиљене врхове и „Луј“ потпетице. Деколтоване су, са украсном шналом од метала и штраса, а на кожној постави отиснута је ознака произвођача „K.U.K. Liferant H. Bauer Wien 1 Fleischmarkt 2“. Трака са ознаком произвођача пришивена је и на поставу леве ципеле. Имају кожни ђон.

Литература: Стојановић 1980: кат. бр. 390; Стојановић 1966: 14.

22. Ципеле

Швајцарска, „Бали“ (Bally), 1910–1925.

Ознака продавца: „Лазаревић и Стојанкић“, Београд

Сатен, кожа, платно, свила, позамантеријска трака, кожни ђон

Дужина: 25 cm

МПУ инв. бр. 23565

Свечане женске ципеле од белог сатена, са „Луј“ потпетицом, деколтоване су и украшене свиленом розетом. На сатенској постави отиснута је ознака продавца: „Лазаревић и Стојанкић Београд“. У кожни ђон утиснута је ознака продавца и величине: „*Bally Importé de Suisse 5*“.

ЛИТЕРАТУРА

Поповић, Б. и Маскарели, Д. 2013

Ах, те ципеле!: женска обућа XIX и XX века из колекција Музеја примењене уметности = *Oh, Those Shoes!: Women's Footwear of the 19th and 20th Centuries from the Collections of the Museum of Applied Art*, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.

AntiqueDress.com, 2012

Antique Vintage & Dress Gallery: 1850s – 1920s, Page 1 of 4, , www.antiquedress.com/gallery.htm [приступљено 13. 3. 2012].

Victoria and Albert Museum, 2012

Pair of Wedding Shoes, Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O146173/pair-of-wedding-unknown> [приступљено 13. 3. 2013].

Gegić, Alisa, 2010

Папуће, Virtualni muzej bosanskih tradicionalnih predmeta, http://h.etf.unsa.ba/btp/content/papuce/Papuce_bos/o_predmetu.htm [приступљено 13. 3. 2013].

Тадић, М. 2009

Од кућног дворишта до хамама, седефли нануле, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 4/5: 19–31.

Bossan, M. 2007

The Art of the Shoe, Rochester: Grange Books.

Prošić-Dvornić, M. 2006

Odevanje u Beogradu u XIX i početkom XX veka, Beograd: Stubovi kulture.

Fukai A. et al., 2005

Fashion, A History from the 18th to the 20th Century, Köln: Taschen.

Shoes, 2005

Rochester: Grange Books.

Саттарова, Л. 2004

Казанская узорная кожа, Москва: Культура и традиции 2004, 13.

Поповић, Б. 2000

Мода у Београду 1918–1941, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.

O'Keefe, L. 1997

Shoes: A Celebration of Pumps, Sandals, Slippers & More, Köln: Könemann.

Шарац-Момчиловић, В. 1996

Обућа у Србији, каталог изложбе, Београд: Етнографски музеј.

Витковић-Жикић, М. 1994

Уметнички вез у Србији 1804–1904, каталог изложбе, Београд: Просвета, Музеј примењене уметности.

McDowell, C. 1994

Shoes, Fashion and Fantasy, London: Thames and Hudson.

Beljkašić-Hadžidedić, Lj. 1985

Gradske nošnje u Bosni i Hercegovini u 19. vijeku, katalog izložbe, Sarajevo: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine.

Стојановић, Д. 1980

Градска ношња у Србији током XIX и почетком XX века, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.

Стојановић, Д. 1966

Женска мода од средине XIX века до тридесетих година XX века, каталог изложбе, Београд: Музеј примењене уметности.

Стојановић, С. 1914

Илустровани преглед београдских трговина и новчаних завода, Београд: Савић и комп.

Адресна књига Београда, 1912

Адресе београдског становништва: I. по азбучном реду презимена, II. по улицама, III. по занимањима, IV. установе, друштва, државна и општинска надлештва, индустријска предузећа и т.д., Београд: Безбедност.

Аноним, 1909

Моћ народа, 13. новембар.

Summary

DRAGINJA MASKARELI*

TRADITION AND FASHION: Women's Footwear in the 19th and the Beginning of the 20th Century from the Collection of The Museum of Applied Art in Belgrade

The Department of Textile and Costume of The Museum of Applied Arts in Belgrade holds a collection of women's footwear from the 19th and the beginning of the 20th century. The preserved footwear items were worn in Serbia and the region and they reflect the process of transformation of the Serbian bourgeoisie clothing from traditional Oriental into European fashion during the 19th century. The items include not only the footwear made by traditional shoemakers worn as a part of urban dress: slippers, *mestve* and clogs, but also fashion footwear: shoes and boots mainly for special occasions, but worn casually, as well. Flat women's shoes from the first part of the 19th century, walking boots from the turn of the 20th century and evening leather and satin shoes with

“Louis heel” from the early 20th century, can be found among preserved fashion footwear items. Some of those from the beginning of the 20th century were made not only by European shoemakers as H. Bauer and Bally, but also famous Belgrade high-end fashion stores importing and selling luxury fashion goods: “Kosta Nikolić i drug“, “Savčić i Nikolić“ and “Lazarević i Stojankić“. Most of the collection items were shown on “Oh, Those Shoes!” exhibition held in the Museum in 2013. Starting March 2015, the entire collection will be accessible on Europeana Fashion portal as a part of the project the Museum of Applied Art is taking part in as one of 22 partners from twelve European countries.